ಅಧೀರನನ್ನಾಗಿಸಿದವು. ಅವನು ಬೆದರಿ ಶುರು ಮಾಡಿದ ಅಳು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಮಾತೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟೇ ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿದರೂ, ಏನೇ ಮಾಡಿದರೂ ಪಾಂಡುರಂಗನ ಅಳು ನಿಲ್ಲದಾಯಿತು. ಹೊರಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವಂತೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕಮಲಿ ಮಗನ ಸ್ಥಿತಿ ಕಂಡು ದಿಕ್ಕು ತೋಚದೇ ತಾನೂ ಅಳಲು ಶುರು ಮಾಡಿದಳು. ಇವನ ಚೀರಾಟಕ್ಕೆ ಎಂಟು ಮನೆಯವರೂ ಬಂದು ವಿಚಾರಿಸಲು ಮನೆ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದರು.

'ಮಗು ಹೆದರಿಕೊಂಡಿದೆ,..ದೇವ್ರ ಕುಂಕುಮ ಇದ್ರೆ ಹಚ್ಚಬೇಕಿತ್ತು..' ಮಂಜಣ್ಣನ ಹೆಂಡತಿ ದೇವಮ್ಮ ನುಡಿದಳು.

ಪಾಂಡುರಂಗ ಅತ್ತೂ ಅತ್ತೂ ಮುಖವೆಲ್ಲಾ ಕೆಂಪೇರಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ರತ್ನ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆ ಮಣ್ಣು ತಂದು ಅವನ ಮುಖದ ಮುಂದೆ ನಿವಾಳಿಸಿ ಒಲೆಗೆ ಸುರಿದು ಬೂದಿ ತಂದು ಅವನ ಹಣೆಗೆ ಹಚ್ಚಿದಳು. ಶಿವಯ್ಯ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ರಮಿಸಿದ. ಕಮಲಿ ಕೂಡಾ ಇದ್ದ ಬದ್ದ ಬುದ್ಧಿ ಎಲ್ಲಾ ಖರ್ಚು ಮಾಡಿದರೂ ಪಾಂಡುವಿನ ಚೀರಾಟ ಕಮ್ಮಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಜಂಪಯ್ಯನ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಫಲ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಕಾಯಕನಾಥ ಮಾತ್ರ ಎದ್ದು ಬರಲು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಜಂಪಯ್ಯನ್ಮ ಜಗುಲಿಯಲ್ಲೇ ಕುಳಿತು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಜಂಪಯ್ಯ ಕಡೆಗೆ ಮಗುವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೊರ ತಂದು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಕರೆತಂದ.

'ರಂಗಾ.. ನೋಡು.. ರಂಗ..' ಎಂದೆಲ್ಲ ರಮಿಸುವಾಗ ಕಾಯಕನಾಥನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಚಾರವಾದಂತಾಯಿತು. ಮಗುವಿನ ಆಕ್ರಂದನ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಕೇಳಿಸಿದಂತಾಗಿ ಎದೆಯ ಯಾವುದೋ ತಂತಿ ಮಿಡಿದಂತಾಗಿತ್ತು. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮುಚ್ಚಳ ತೆರೆದಂತಾಗಿತ್ತು. ಜಂಪಯ್ಯ ರಂಗ, ರಂಗ ಎಂದು ಕರೆದಾಗ ಇವನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗ ಸಾರಂಗನನ್ನೇ ಕರೆದಂತಾಗಿ, ಆ ಅಳುವಿನ ಧ್ವನಿ ತನ್ನ ಮಗನದ್ದೇ ಎನಿಸಿ ಧುತ್ತನೇ ಎದ್ದು ಜಂಪಯ್ಯನ ಮನೆಯ ಹೊಸ್ತಿಲು ದಾಟಿ ಒಳಗೆ ಬಂದಿದ್ದ. ಅಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಗುವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ರಮಿಸಿ, ಬೆನ್ನು ಸವರಿ, ಸಂತೈಸುವಂತೆ ನಿಧಾನಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತ ನಿಂತ. ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಅತ್ತೂ ಅತ್ತೂ, ಸುಸ್ತಾಗಿಯೋ, ತ್ರಾಣವಿಲ್ಲದೆಯೋ ಮಗು ನಿದ್ದೆಗೆ ಹಾಗೇ ಶರಣಾದಾಗ ಜಂಪಯ್ಯ ಕಣ್ಣರಳಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಾ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟ. ಕಾಯ ಹೊಸಿಲು ದಾಟಿ ಒಳ ಬಂದಿದ್ದು ಒಕ್ಕಲಿನ ನಂತರ ಇದೇ ಮೊದಲು. ಅವನು ಮಗುವನ್ನು ಸಂತೈಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಅವನು ಮನೆಯೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದೇ ಜಂಪಯ್ಯನಿಗೆ ಅಚ್ಚರಿ ತಂದಿತ್ತು. ಮಗುವಿನ ಅಳ ನಿಂತದ್ದು ಅರಿತು ರತ್ನ ಓಡಿ ಬಂದಳು. ಮಗು ಕಾಯನ ಹೆಗಲಲ್ಲಿ ನಿದ್ರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಅವಳಿಗೆ ಸಮಧಾನವಾಯಿತು.

'ಕಾಯ.. ಮಗು ಯಾರಿಗೂ ಬಗ್ಗಲಿಲ್ಲ.. ನಿನ್ನ ಹತ್ರ ಸೋತಿತು ನೋಡು.. ಅದೇನು ಮಾಯೆ ಇದೆಯೋ ನಿನ್ನ ಕೈಯ್ಯಲ್ಲಿ..?' ರತ್ನ ಮಗವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕೈ ಚಾಚಿದಾಗ ಮಗುವಿನ ಮೈಯ್ಯ ಮಾರ್ದವತೆಗೆ ಕಾಯ ಅಗಲೇ ಸೋತಿದ್ದ. ಪಾಂಡುರಂಗನ ಮೈಯ್ಯ ಬಿಳುಪು ಬಣ್ಣ, ಕೋಮಲ ಎಳಸು ಕೈ, ಮುಖ, ಮುಚ್ಚಿದ ಕಣ್ರೆಪ್ಪೆಯಿಂದ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಜಾರಿ ಅಲ್ಲೇ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿದ ಕಂಬನಿ, ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಿದ್ದೆಯಲ್ಲೂ ಆವರಿಸಿದ್ದ ಒಂದು ಭಯದ ಛಾಯೆ ಕಾಯಕನಿಗೆ ಅಳಿದ ಮಗನನ್ನೇ ನೆನಪಿಸಿತ್ತು.

'ಸಾರಂಗ.. ಸಾರಂಗ..' ಎಂದು ಬಡಬಡಿಸಿದ. ಕಾಯಕನಾಥನಲ್ಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಜಂಪಯ್ಯ ಗಮನಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನಿಗೂ ಏನೋ ವಿಚಿತ್ರವೆನಿಸಿತು.

'ಸಾರಂಗ ಅಲ್ಲೋ ತಮ್ಮಾ..ಪಾಂಡುರಂಗ.. ಅವ್ರ ಮನೆ ದೇವ್ರು.. ಕೊಡಿಲ್ಲಿ .. ಅಲ್ಲಿ ಕಮಲಿ ಅಳ್ತಾ ಕೂತಿದ್ದಾಳೆ..' ರತ್ನ ನುಡಿದು ಮಗುವನ್ನು ತನ್ನ ತೆಕ್ಕೆಗೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡಳು.

'ಕಮಲಿ..! ಅಥವಾ ಮಿನಾಲಿ..? ಸಾರಂಗನೋ.. ಪಾಂಡುರಂಗನೋ..?' ಏನಿದು ವಿಚಿತ್ರ..? ಮತ್ತೆ ಏಕೆ ಕಲಕುತ್ತಿದೆ ಮನಸ್ಸು..?

ಕಾಯ ಏನೂ ತೋಚದವನಂತೆ ಮತ್ತೆ ಹೊರ ಬಂದು ಜಗುಲಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ. ಇಷ್ಟು ಸಮಯದ ಕಾಲ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಸಂಯಮ, ಅದುಮಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಗಾಯ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಹಸಿಯಾಗಿತ್ತು. ನೆನಪುಗಳ ಬುಗ್ಗೆ ಪುಟಿದೆದ್ದು ಹೃದಯಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ಬಂದು ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲ ಸೃಷ್ಟಿಸಿತ್ತು. ನೆನಪಿನ ಸುರಂಗದ ಒಳಗೆ ನುಗ್ಗಿ, ಈಚೆಯಿಂದ ಆಚೆ ಬಂದಿದ್ದ. ಪಾಂಡುರಂಗನನ್ನು ಹಿಡಿದಾಗ ಏಕೋ ಸಾರಂಗನೇ ಮರಳಿ ಬಂದು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಂತಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಅತ್ತ ಕಂಬನಿ ಇನ್ನೂ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಹಸಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಕಡೆಗಾಲಲದಲ್ಲಿ ಸಾರಂಗನನ್ನು ಹಾಗೇ ಎತ್ತಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಧಾವಿಸಿದ್ದನ್ನು ನೆನೆದು ಕಾಯಕನಾಥನ ಮನದಲ್ಲಿ ದಳ್ಳುರಿಯೇ ಎದ್ದಿತ್ತು. ಎದ್ದವನೇ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಸರಸರನೇ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕತೊಡಗಿದ. ಏನು, ಎತ್ತ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಏನೋ ಒಂದು ಕಿಚ್ಚು ಮೂಡಿ, ಅದು ಅವನನ್ನು ಎಳೆದೊಯ್ದಿತ್ತು. ಕಾಲುಗಳು ಅಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ ಕುಮುದಿನಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದ್ದವು, ಆಗಸದಲ್ಲಿ ಚಂದಿರನ ಬೆಳಕಿತ್ತು. ಅದರ ತಂಪು ಬೆಳಕು ಸಹಿತ ಇವನ ಕುದಿ ಶಮನ ಮಾಡಲು ಅಶಕ್ತವಾಯಿತು. ಎದ್ದು ಬಂದವನೇ ಕುಮುದಿನಿಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದ. ನೆನಪುಗಳ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹವಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೋತ. ಅಸಹಾಯಕತೆಯಿಂದ ಚೀರಿದ. ಕಂಬನಿ ಮಿಡಿದ. ಕುಮುದಿನಿಯ ಮಡಿಲೂ ಅವನನ್ನು ಸಂತೈಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಸೋತಿತು. ಕೈಕಾಲು ಸೋಲುವವರೆಗೂ ಈಜುತ್ತಲೇ ಇದ್ದ. ಕಡೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಈಜಿದನೋ, ಎದ್ದು ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗುವ ಹಾದಿ ಹಿಡಿದರೂ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತೆ ನೆನಪುಗಳ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತೇ ತಂದಿತು. ಮರೆಯಬೇಕೆಂದೆನ್ನಿಸಿದ್ದನ್ನು ಮತ್ತೆ ನೆನಪಿಸುವುದು ಒಂದು ಶಾಪವೇ ಸರಿ.

ಮಿನಾಲಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಬಂದ ಹೊರೆ, ಸಾರಂಗನನ್ನು ಹೊತ್ತು ಅಲೆದಾಡಿದ ಹೊರೆ ಭಾರವಾಗಿ ಅವನ ಮನದಲ್ಲೇ ಮತ್ತೆ ಏರಿ ಕುಳಿತಿತ್ತು. ಇಷ್ಟು ದಿನ ಎಲ್ಲೋ ಕಳೆದು ಹೋದಂತೆ ಹೋಗಿದ್ದ ನೆನಪುಗಳು ಮತ್ತೆ ತಮ್ಮ ಹಳೆಯ ಜಾಗ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದವು. ಅವನ ಹೃದಯವನ್ನು..! ಬಟ್ಟೆಯ ನೀರು ಹಾಗೇ ನಡೆಯುವಾಗ ಕಾಲ ಕೆಳಗಿಂದ ಇಳಿದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು . ಹೆಜ್ಜೆ ಕಿತ್ತಿಡಲು ಆಗದಿದ್ದರೂ ಬಲವಂತವಾಗಿ ಎಳೆದಂತೆ ಕಾಲು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ. ಕಾಲಿನಡಿಯ ಕಲ್ಲುಗಳು ನಿಷ್ಕರುಣೆಯಿಂದ ಚುಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಳಗಿನ ನೋವು, ಅದರ ನೋವಿಗಿಂತ ಗಾಢವಾಗಿತ್ತು. ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿ ಕಳೆದು ಹೋದವನಂತೆ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದವನ ಬದುಕೇ ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿದಂತಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವನು ಕಾಲಡಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗ್ಗುರಿಸಿ ಬಿದ್ದ. ಹಣೆ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಬಡಿಯಿತು. ರಕ್ತ ಚಿಮ್ಮಿತು. ನೋವಿನ ಧ್ವನಿ ಅವನ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಲಿಲ್ಲ. ಅದಾವುದೂ ತನಗೆ ಬಾಧಿಸದೆಂಬಂತೆ ಎದ್ದು ಮತ್ತೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕಿದ. ಮನೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಜಂಪಯ್ಯ ಲಾಂದ್ರ ಹಿಡಿದು ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ.

'ಕಾಯ.. ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ..?' ಎನ್ನುತ್ತಾ ಸಮೀಪಿಸಿದವನು, ಅವನ ಒದ್ದೆ ಮೈ, ಹಣೆಯಿಂದ ಮುಖದ ಮೆಲೆ ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ರಕ್ತ ಕಂಡು ಜಂಪಯ್ಯ ಚೀರಿದ. 'ಕಾಯ ಏನಾಯ್ತೋ..? ನದಿ ಕಡೆ ಹೋಗಿದ್ಯ..ಈ ಕತ್ಲೇಲಿ.. ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದಿದ್ಯಾ ನಿನಗೆ..? ಈ ಗಾಯ ಹೇಗಾಯ್ತು..?'

ಇವನ ಕಿರುಚಾಟಕ್ಕೆ ಶಿವಯ್ಯ, ರತ್ನ ಹೊರ ಬಂದರು. ಕಾಯನ ಸ್ಥಿತಿ ಕಂಡು ಧಾವಿಸಿದರು. ಕಾಯ ಏನೂ ಉತ್ತರ ಹೇಳುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಕೈ ಹಿಡಿದು ಜಂಪಯ್ಯನ ಮನೆಯ ಜಗುಲಿಗೆ ತಂದು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದರು. ಜಂಪಯ್ಯ ಓಡಿ ಹೋಗಿ ಬೈರಾಸು ತಂದು ಅವನ ಒದ್ದೆ ಮೈ ಒರೆಸಿದ. ಶಿವಯ್ಯ, ಜಂಪಯ್ಯ ಕೂಡಿ ಅವನಿಗೆ ಒಣಗಿದ ಬಟ್ಟೆ ತೊಡಿಸಿದರು. ರತ್ನ ಅರಿಶಿನ ತೇಯ್ದು, ಮುದ್ದೆ ಮಾಡಿ ತಂದು ಹಣೆಯ ಗಾಯಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿದಳು. ಕಾಯ ಚಳಿಯಿಂದ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದ . ಏನೇನೋ ಬಡಬಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ.

'ಮಿನಾಲಿ.. ಸಾರಂಗ.. ಮಿನಾಲಿ.. ಸಾರಂಗ..'ಜಂಪಯ್ಯನಿಗೆ ಅವನ ಮನಸ್ಥಿತಿ ಅರಿವಾಗಿ ಮರುಕವುಂಟಾಯಿತು.

ಶಿವಯ್ಯ ಮತ್ತು ರತ್ನಳ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ ನೋಟಕ್ಕೆ ಜಂಪಯ್ಯನೇ ಸ್ಪಷ್ಟನೆ ಕೊಟ್ಟ. 'ಮಿನಾಲಿ ಅಂದ್ರೆ ಅವನ ಹೆಂಡತಿ.. ಸಾರಂಗ ಮಗ.. ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹುಚ್ಚನಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ.. ನಿಮ್ಗೆ ಉಳಿದದ್ದು ಗೊತ್ತೇ ಇದ್ಯಲ್ವಾ..? ಬಹುಶಃ ಮಗು ರಂಗನ್ನ ನೋಡಿ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗನ ನೆನಪಾಗಿರಬೇಕು.. ಹಾಗಾಗಿ ಇವತ್ತು ಮನೆ ಹೊಸಿಲು ದಾಟಿ ಒಳಗೆ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ.. ಮಗುವನ್ನು ತಾನೇ ಸಮಾಧಾನಿಸಿದ.. '

ಶಿವಯ್ಯ ಕಾಯನ ಹಣೆ ಮುಟ್ಟಿ ನೋಡಿದ. 'ಜ್ವರ ಬರುವ ಹಾಗಿದೆ.. ಜಂಪಣ್ಣ.. ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಕುಡಿಸುವುದು ಮೇಲು..' ರತ್ನವ್ವ ತಾನೇ ಉಮೇದಿನಿಂದ ಎದ್ದು ನಡೆದಳು. ಕರಿಮೆಣಸು, ಅರಿಶಿನ, ಶುಂಠಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ತಂದು ಜಂಪಯ್ಯನ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟಳು. ಜಂಪಯ್ಯನ ಕಾಯನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ಎದೆಗೊರಗಿಸಿಕೊಂಡು